

ALEKSANDAR GOLDŠTAJN

DRUŠTVO VISOKOŠKOLSKIH
NASTAVNIKA U ZAGREBU

Prva organizacija sveučilišnih nastavnika zagrebačkog Sveučilišta osnovana je 6. prosinca 1919. pod nazivom: Društvo visokoškolskih nastavnika u Zagrebu. To je društvo djelovalo kao samostalna organizacija do donošenja činovničkog zakona iz g. 1931, prema kojemu je za istu struku i isti službenički red moglo postojati samo jedno staleško društvo za čitavu državu. U vezi s tom odredbom došlo je do reorganizacije, pa je osnovano jedno društvo za cijelu državu u čiji su sastav, pored Društva visokoškolskih nastavnika u Zagrebu, ušla odgovarajuća društva u Beogradu i Ljubljani. Na zajedničkoj konferenciji održanoj u Zagrebu 7. lipnja 1931. usvojena su pravila zajedničkog društva prema kojima je bila osigurana autonomija za svaku sekciju. Tako je nastalo Udruženje univerzitetskih nastavnika Kraljevine Jugoslavije koje se sastojalo od tri sekcije, tj. u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani. Pravila udruženja izrađena su sporazumno u Zagrebu, a prihvaćena u svakoj sekciji.

Udruženje univerzitetskih nastavnika Jugoslavije imalo je glavni odbor, a svaka od triju sekcija svoj upravni odbor. Glavni odbor Udruženja sačinjavali su predsjednici i tajnici svake sekcije, a predsjednik Udruženja mijenjao se svake školske godine naizmjenično. Zagreb je kao mjesto uprave određen za šk. god. 1939/40.

Društvo visokoškolskih nastavnika bilo je pokretač akcija za poboljšanje položaja sveučilišnih nastavnika; iz građe o njegovu radu proizlazi da se aktivnost Društva kretala oko poboljšanja materijalnog i socijalnog položaja visokoškolskih nastavnika i pomoćnog osoblja. Tako su nadležnim organima podneseni prijedlozi za povećanje plaća, uvođenje nagrada za održavanje ispita, priznanje i uračunavanje godina službovanja provedenih prije stupanja u službu Univerziteta, povjeravanje predavanja asistentima i honorarnim nastavnici, izbor honorarnih nastavnika iz kruga umirovljenika i dr. (Godišnjak Hrvatskog Sveučilišta u Zagrebu za školske godine 1933/34 – 1938/39, Zagreb 1940, 72–96).

Ovom prilikom treba napomenuti da je pored Društva visokoškolskih nastavnika postojalo i Hrvatsko sveučilišno društvo, osnovano g. 1932, kojega je cilj bio namicanje financijskih sredstava za Sveučilište po uzoru na odgovarajuće organizacije u inozemstvu. Članovi Hrvatskoga sveučilišnog društva bili su apsolvanti i doktori zagrebačkog Sveučilišta i drugi građani koji su se odazvali pozivu Društva.

Društvo visokoškolskih nastavnika nije imalo vlastitih društvenih prostorija niti se iz raspoloživih podataka može vidjeti aktivnost koja bi se kretala izvan brige za položaj sveučilišnih nastavnika i pomoćnog osoblja.

Nakon Oslobođenja osnovan je Klub sveučilišnih nastavnika, 6. svibnja 1948. Klub je osnovan u cilju razvijanja i unapređenja kulturnog i društvenog života među sveučilišnim nastavnicima. U programu rada navedeno je da će se Klub sveučilišnih nastavnika boriti kako bi se ustalila praksa da bude konzultiran o svim važnijim pitanjima za Sveučilište. Program, nadalje, obuhvaća stručni i ideološko-politički rad.

Prvi predsjednik Kluba bio je profesor Filozofskog fakulteta akademik Petar Skok, a drugi profesor Pravnog fakulteta akademik Marko Kostrenčić.

Klub sveučilišnih nastavnika dobio je društvene prostorije u Zagrebu, Ulica braće Kavurića 17, u kojima se danas nalazi Društvo sveučilišnih nastavnika. Tu su se održavali naučni sastanci, diskusione večeri, a primani su i inozemni profesori. Sadržaj rada toga Kluba nije se dakle iscrpljivao u staleškoj problematici, već je ova organizacija nastojala da razvija društveni život među sveučilišnim nastavnicima.

Ubrzo dolazi do osnivanja Društva nastavnika Sveučilišta, visokih škola i suradnika naučnih ustanova, koje je okupilo naučne radnike Hrvatske. To je društvo bilo u isto vrijeme sindikalna organizacija sveučilišnih nastavnika i drugih naučnih radnika, kao i suradnika naučnih ustanova. Prvi predsjednik Društva bio je od 1951. do 1953. god. profesor Filozofskog fakulteta dr. Stjepan Pataki.

Društvo nastavnika bitno se razlikuje od ranijih društava kako po svom sastavu, tako i po sadržaju rada. Po svom članstvu je ono okupilo ne samo sveučilišne nastavnike već i asistente i ostale suradnike, i to kako Sveučilišta i visokih škola, tako i naučnih ustanova u Hrvatskoj. S obzirom na sadržaj rada, Društvo je istodobno bilo, doduše, sindikalna organizacija, ali je njegova djelatnost u tom pogledu bila ograničena. Aktivnost Društva bila je raznovrsna i opsežna. Tako se iz stenografskih

bilježaka sa godišnje skupštine održane 15. prosinca 1952. vidi da je Društvo odlučno protestiralo prilikom imenovanja A. Stepinca za kardinala, kao i zbog primanja Frankove Španije u UNESCO.

Društvo je već u prvoj godini rada organiziralo širu diskusiju o općenitim problemima Sveučilišta, o materijalnom položaju mlađih naučnih radnika, naročito asistenata, a predmet osobite pažnje bilo je i pružanje pomoći doktorandima, nabavka stručnih knjiga i problematika u vezi sa »Sveučilišnim listom« i časopisom »Pogledi«.

Prvi broj »Sveučilišnog lista« Društva nastavnika Sveučilišta i visokih škola izašao je 1. siječnja 1950. Te su novine, na prosječno četiri stranice velikog formata, izlazile četrnaestdnevno. Uredništvo je saopćilo u 2. broju da će objavljivati teoretske članke, obrađivati politička pitanja u vezi »s našim zadacima«, iznositi iskustva nastavnika, pisati o kvaliteti studija, donositi kritike udžbenika, skripata i znanstvenih radova. »Sveučilišni list« je izlazio 1950 g. (br. 1–17), 1951. (br. 18–35) i 1952. kada je s brojem 49, kao posljednjim, prestao izlaziti.

Iz sadržaja pojedinih brojeva vidi se da je prvi broj u cjelini posvećen 280-godišnjici visokoškolske nastave u Zagrebu pa, uz ostale priloge, donosi i referat prof. dra M. Horvata održan na svečanoj akademije 23. prosinca 1949. i članak Milana Pecija o »Razvoju studentskog pokreta na Zagrebačkom sveučilištu«. Drugi brojevi donose priloge nastavnika o razvoju pojedinih disciplina na fakultetima i o stručnim sastancima, recenzije knjiga i vijesti o radu studentske organizacije. Vrijedno je upozoriti na neke priloge koji su još i danas aktuelni. U br. 3. od 1. veljače 1950. prof. dr A. Hahn piše o »radu nastavničke grupe na uzdizanju asistenata« te predlaže da se analizira odnos rukovodstava ustanova prema asistentima i otvori diskusija o »dosadašnjem sistemu formiranja mlađih stručnih suradnika«. Postoje smetnje za razvitak fakultetskog kadra – ističe on – koje se pojavljuju u velikom dnevnom rutinskom poslu, pa zbog pomanjkanja administrativnog i srednjestručnog osoblja asistenti vrlo često rade posao koji bi trebalo da radi administracija. Prof. dr V. Vranić piše o kontroli nad radom studenata, a u br. 13. od 1. listopada 1950. rektor prof. dr A. Barac posvećuje svoj članak problemu »Sveučilište i naučni rad« ističući da su »jedino sveučilišni nastavnici bili u položaju da naučno stvaraju. Vjerojatno je devedeset postotaka, što je u našoj nauci stvoreno, poteklo od sveučilišnih nastavnika. I Jugoslavenska akademija, kao i naši naučni zavodi živjeli su u prošlosti najvećim dijelom od onoga što su stvorili pripadnici Sveučilišta.« Nobelovac prof. dr L. Ružička zamolio je redakciju da objavi tekst njegova memoranduma koji je uputio Akademijском savjetu FNRJ, pa ona u br. 16–17. od 5. prosinca 1950. donosi taj memorandum pod naslovom: »Neke misli o organizaciji naučnog rada u Jugoslaviji«. Ispred teksta je autor stavio geslo: »Najbolja sveučilišna nastava je naučno istraživanje.« Prof. Ružička konstatira među ostalim da »u zemljama s velikom i dugoljetnom znanstvenom tradicijom postoji – osim malobrojnih instituta osnovanih privatnim sredstvima – samo jako mali broj znanstvenih, na narodni trošak podignutih instituta od veće vrijednosti, koji se nalaze izvan visokoškolskih ustanova [...] Često su učenjaci, koji su osjećali punu moralnu odgovornost za napredak

nauke, povratili se sa instituta natrag na sveučilište. Sveučilište će samo onda moći trajno izvršavati svoju visoku dužnost u životu naših naroda i sačuvati nužnu znanstvenu visinu, ako nastavni rad bude izvršen od visokokvalificiranih istraživačkih radnika.« Na te misli prof. Ružičke nadovezalo se nekoliko članaka pojedinih nastavnika o tim problemima. Prof. dr Mijo Mirković piše u br. 18–19. od 3. siječnja 1951. o izboru nastavnika na Sveučilištu, a prof. dr S. Pataki u br. 26. od 25. travnja i. g. o temi »Sveučilište i srednja škola« ističući da je pitanje uzajamne povezanosti Sveučilišta i srednje škole od goleme važnosti kako za samo Sveučilište tako i za srednju školu. U br. 30. od 28. lipnja 1951. objavljen je članak redakcije o uvođenju natječaja i prijemnih ispita za studij na Sveučilištu.

»Sveučilišni list« je redovno izvještavao o važnijim događajima na Sveučilištu, o kongresima, posjetima stranih naučnih radnika, političkim manifestacijama na Sveučilištu i društvenim aktivnostima. Časopis »Pogledi – časopis za teoriju društvenih i prirodnih nauka« pokrenut je u studenom 1952. Te su godine izašla dva broja, 1953. g. dvanaest brojeva, 1954. g. osam brojeva, a 1955. je posljednji broj izdan kao »Almanah – pitanja teorije književnosti«.

Iz problematike vezane za materijalni i socijalni položaj članova aktivnost se Društva kretala 1952. godine oko rješavanja položaja odmarališta u Lošinj, financijske pomoći pojedinim članovima Društva i materijalnog položaja asistenata.

Društvo nastavnika nije ni kasnije promijenilo stil svoga rada. U izvještaju za godišnju skupštinu održanu 19. prosinca 1953. navodi se da se Društvo gotovo isključivo bavi problemima života na Sveučilištu, te se to opravdava činjenicom samoupravljanja na Sveučilištu, što izaziva potrebu da čitav radni kolektiv na ovaj ili onaj način sudjeluje u rješavanju životnih pitanja svoje ustanove. Na toj skupštini bilo je riječi o nekim pojavama izolacije usko specijaliziranog stručnog rada, pa je uprava Društva stavila pred skupštinu pitanje aktiviranja članstva na općenitim problemima života na Sveučilištu. Tako je u njezinu izvještaju rečeno: »... ne krećemo li mi, barem što se nauke i visokoškolske nastave tiče u neželjene vode stajačice, gdje će naučni radnik plivati u zatvorenom prostoru uske specijalnosti, otrgnut od cjelokupnog društvenog zbivanja? Tko će onda biti pozvan da nauci i njezinim rezultatima nađe odgovarajuće mjesto u procesu našeg socijalističkog razvitka? Sigurno je da najveći unutrašnji neprijatelj – birokracija – nalazi na terenu nauke najjači oslonac u tome što se naučni radnik odvaja od društvenih problema svoje nauke.«

Društvo je dalo uputu podružnicama da, gdje god se ukaže potreba, omoguće slobodne razgovore između studenata i nastavnika, pri čemu da studenti nemaju pretenzija da odlučuju o nastavnim planovima i programima, ali su dužni da iznesu poteškoće koje ih tište, a nastavnici su dužni da ih slušaju i uznastoje postići ono što je u tom času s obzirom na Sveučilište i općenite prilike najpravičnije i najbolje. Zato se u naprijed spomentom izvještaju ističe da je zadatak Društva, kao društveno-političke organizacije sveučilišnih nastavnika, da omogući suradnju i slobodnu izmjenu misli svih sveučilišnih građana.

U izvještaju upravnog odbora za poslovnu 1954. godinu, koji je upućen godišnjoj skupštini održanoj 22. XI 1954, ističe se da se aktivnost Društva kretala oko općenitih stručnih pitanja. Tako se ukazuje na nedostatak mladih kadrova, na teškoće u vezi s napredovanjem asistentata i na njihovo slabo materijalno stanje, što je imalo za posljedicu odlazak asistenata sa Sveučilišta i slab odaziv prema nastavnicima, na teškoće koje nastaju zbog prevelikog broja studenata, a naročito da se prilikom donošenja zakona o univerzitetima obrati pažnja na kvalitetu, napredan duh i suvremenost toga zakona.

Zatraženo je da se svi nacrti propisa koji se odnose na Sveučilište dostavljaju na mišljenje Društvu. Napose je istaknuto da u propisima treba da dođu do izražaja stavovi Društva i zaključci doneseni na posebnim konferencijama koji se odnose na organizaciju naučno-istraživačkog rada, koncentraciju boljim rasporedom instituta, kadrova, biblioteka i aparature i dr. Nadalje, da se uzmu u obzir zaključci o pitanjima asistentata i ostalih fakultetskih suradnika, o postdiplomskom studiju, o naučnom stupnju doktora itd.

Među nedostacima je u izvještaju istaknuto da Društvo nije imalo veza s inozemnim društvima i međunarodnim organizacijama, pa je izražena želja za suradnjom s Međunarodnim udruženjem sveučilišnih profesora i predavača. Iz izvještaja se vidi da je posebno poglavlje posvećeno ideološko-političkom radu i da je Društvo u svojoj djelatnosti dalo dostojno mjesto akcijama da se u nastavi obrati pažnja socijalističkom odgoju. Osim toga, Društvo je zahtijevalo od članova da u svojoj javnoj djelatnosti rade kako na unapređenju nauke, tako i na podizanju stručnog nivoa i kulture čitavog naroda, a napose radničke klase.

Društvu je g. 1957. povjereno od strane koordinacionog odbora Udruženja sveučilišnih nastavnika FNRJ da izradi kartoteku naučnih radnika i drugih naučnih ustanova u FNRJ sa ciljem da se inozemni univerziteti i naučni svijet upoznaju s našim naučnim radnicima i njihovim radovima. Na žalost, ovaj posao nije bio dovršen.

Među problemima na rješavanju kojih je Društvo radilo treba istaći njegovu brigu za dobru organizaciju naučnog rada. Na godišnjoj skupštini održanoj 10. veljače 1958. konstatirano je da su nastavnici preopterećeni, naročito ispitima. Zatim, da ima teških problema s organizacijom naučnog rada i mnogi instituti »predstavljaju samo kulise«.

Na godišnjoj skupštini održanoj 23. veljače 1959. ponovo je pokrenuto pitanje o položaju Društva. Konstatirano je da predstoji osnivanje sindikata prosvjetnih i naučnih radnika, ali da Društvo, pored sindikalnih funkcija, ima i vrlo istaknutu stručnu komponentu. Na toj skupštini primljeno je na znanje spajanje postojećih sindikata prosvjetnih radnika u jedan sindikat prosvjetnih i naučnih radnika, pa je donesen zaključak o uključenju Društva kao kolektivnog člana u republički sindikat prosvjetnih i naučnih radnika.

Iz izvještaja upravnog odbora za razdoblje od 7. III 1960. do 25. V 1962. vidi se da je Društvo uložilo velike napore na ostvarivanju ciljeva reforme sveučilišne nastave i da je zastupalo stavove svoga članstva pred svim nadležnim organima.

Upravni odbor je odlučio da se radi boljeg upoznavanja članova s njegovim radom izdaju »Informacije Društva nastavnika Sveučilišta, visokih i viših škola i suradnika naučnih ustanova Hrvatske«. Prvi broj izašao je u mjesecu lipnju g. 1960. »Informacije« su izdavane povremeno i dostavljane u dovoljnom broju primjeraka podružnicama Društva. Počevši s brojem 11. od 9. listopada 1961. one se štampaju i šalju svakom članu Društva. Putem »Informacija« članstvo je bilo stalno obavještavano o svim događajima u vezi sa sveučilišnim životom, staleškim problemima i društvenim životom. U njima su objavljivane najvažnije sudske i upravne odluke donesene u konkretnim slučajevima u vezi s položajem univerzitetskih nastavnika, ako je dotična odluka imala načelno značenje. »Informacije« su tako postale kronika života na zagrebačkom Sveučilištu.

U ožujku 1961. obnovljene su muzičke večeri koje su povremeno održavane u društvenim prostorijama u Ulici braće Kavurića 17. Kao solisti nastupali su članovi Hrvatskoga narodnog kazališta i studenti Muzičke akademije.

Društvo je organiziralo široke sabirne akcije uključujući se u općenite akcije kao što je akcija za podizanje spomen-grobnice đacima i nastavnicima poginulim u Kragujevcu za vrijeme okupacije, za pomoć stanovništvu nastradalom od potresa u Skoplju i Makarskoj, i za pomoć poplavljenom stanovništvu u Zagrebu.

Društvo je g. 1961. predložilo Sveučilišnom savjetu usvajanje prijedloga Saveza udruženja univerzitetskih nastavnika da se na sjednice Sveučilišnog savjeta poziva predstavnik Društva, a na sjednice fakultetskih savjeta predstavnici podružnica. Taj je zahtjev usvojen aktom Rektorata od 17. X 1961. i otada su predstavnici Društva imali prilike da stavove Društva iznose na sjednicama Sveučilišnog, odnosno fakultetskih savjeta.

Prilikom stvaranja jedinstvene sindikalne organizacije u okviru sindikata društvenih službi Društvo je stalo na stanovište da specifične potrebe i karakter udruženja univerzitetskih nastavnika, osobito potrebe Sveučilišta i znanstvenih ustanova, potpuno opravdavaju zahtjev da se udruženja univerzitetskih nastavnika zadrže kao cjelina u okviru Saveza sindikata Jugoslavije i da budu predstavljena kao kolektiv. Uz druge razloge isticano je da je samostalna organizacija sveučilišnih nastavnika postala tradicijom a da treba voditi računa i o reprezentaciji prema inozemstvu.

Iz »Informacija« Društva vidi se da je Društvo pokretalo mnoge različite akcije u vezi s radom Sveučilišta. Tako se vidi da je kod Centralnog odbora sindikata prosvjetnih i naučnih radnika Jugoslavije pokrenulo rješavanje problema koji su nastali u vezi s novim oblicima nastave i naučnog rada (br. 10 od 7. VII 1961); da je u lipnju 1962. došlo u prostorijama Društva do sastanka sa sekretarom Saveznog izvršnog vijeća za prosvjetu i kulturu i da je u četverosatnom razgovoru bilo riječi o financiranju Sveučilišta, primjeni novog sistema raspodjele dohodaka, trajanju studija i drugim aktualnim pitanjima (br. 4 od 7. VII 1962); da je predložilo da se razmotre financijski problemi Sveučilišta, jer postojeći sistem nedovoljno stimulira razvoj naučnog rada u funda-

mentalnim istraživanjima i nekim specifičnim naučnim oblastima. Zatim, da je neophodno osigurati izvore financiranja Sveučilišta tako da ti izvori budu jasno određeni i garantirani i da se usklade s objektivnim potrebama i radnim potencijalom ustanove. Prema tome, da je neophodno osigurati izvore financiranja, da visina sredstava bude pomična jer bez fleksibilnosti izvora financiranja princip adekvatnog nagrađivanja za veći i uspješniji rad ne bi mogao biti ostvaren. Najzad, Društvo je stalno isticalo prekaran položaj mladih kadrova na fakultetima gdje su uvjeti rada i napredovanja znatno teži. Otuda nedovoljna mogućnost da se popunjavaju nova mjesta i relativno vrlo ograničene mogućnosti da se izaberu oni koji imaju najviše izgleda da će ispuniti postavljene zahtjeve (br. 7 od 6. XI 1962).

Društvo je zauzelo stanovište da i poslije osnivanja Sindikata društvenih službi treba da Savez udruženja univerzitetskih nastavnika i Društva nastavnika ostanu kao samostalna organizaciona cjelina, a ako to nije moguće, onda Društvo treba da bude samostalna društveno-politička organizacija izvan sindikata. Razlozi za takvo stanovište bili su u tome što u okviru općeg sindikata društvenih službi Društvo ne vidi mogućnost da razvija svoju aktivnost i dostožno predstavlja sveučilišne nastavnike i druge naučne radnike (br. 3 od 25. III 1963).

Na Sveučilišnoj skupštini održanoj 14. XII 1963. predsjednik Društva izrazio je potrebu da se u izvještajima o radu Sveučilišta iznose ubuduće podaci o cjelokupnom radu nastavnika, o njihovim javnim funkcijama, angažiranju na naučnim i stručnim poslovima izvan Sveučilišta i o društvenim zaduženjima, jer će se tek na taj način moći ilustrirati aktivnost nastavnika, njihova povezanost s praksom, opseg angažiranosti na javnim poslovima i izvanuniverzitetskim poslovima na kojima kao naučni radnici rade. Na istoj skupštini je predsjednik Društva istakao kvantitativni porast visokog školstva, ali uz to i nedovoljne materijalne i organizacione uvjete rada ističući da sada težište leži na intenziviranju nastave i naučnog rada jer se taj rad ne može odijeliti od Sveučilišta (br. 12 od 18. XII 1963).

Na početku veljače 1964. status je Društva napokon utvrđen; ono postaje samostalna organizacija sveučilišnih nastavnika i naučnih radnika. U listopadu iste godine upravni odbor Društva izdao je saopćenje da Društvo nastavlja svoju djelatnost kao društveno-politička organizacija i da će pored jedinstvenih sindikalnih podružnica na fakultetima djelovati i dalje podružnice Društva (br. 5 od 2. listopada 1964).

Na početku 1966. upravni odbor Društva je razmatrao rezultate mjera poduzetih u vezi s privrednom reformom na rad fakulteta, visokih škola i naučnih ustanova. Društvo je konstatovalo da se uvjeti rada visokih škola nisu poboljšali, već su, naprotiv, postali slabiji. Visoko školstvo i naučne ustanove pogođene su restrikcijama financijske prirode, smanjeni su izdaci za biblioteke, za nabavku laboratorijskih potreština, za terenski rad i naučne ekskurzije. Došlo je do ukidanja kolegija i nekih oblika nerazumne štednje. Uvedene su, otvoreno ili prikriveno, školarine, osobito za neke oblike nastave, a nedostajalo je načelno stanovište u tom pitanju. Konstatirano je da su neke visoke i više

škole otvarane bez potrebe, pa sredstva koja zajednica odvaja za rad tih ustanova dijele se na nepotrebno velik broj sudionika. Na nekim fakultetima, visokim školama i naučnim ustanovama pribavljanje financijskih sredstava postaje samo sebi svrhom i nema više veze s nastavom i naučnim radom. Restriktivne mjere u području investicija, konstatira upravni odbor, negativno će se odraziti na nastavu, naučni rad i životni standard studenata.

Standard nastavnika i studenata bio je pogođen i nekim mjerama privredne reforme, kako se to navodi u zaključcima upravnog odbora, jer je odnos dohodaka visokoškolskih nastavnika bio već prije nepovoljan, a sada je postao još nepovoljniji. Troškovi života studenata povećali su se u većoj mjeri nego što su mogućnosti mnogih roditelja da povećaju izdatke za svoju djecu na studiju. Broj stipendija je smanjen, pa je veći broj studenata primoran da se bilo kako zaposli, što ide na štetu kvalitete studija. Takva situacija pogoršava ionako slabu socijalnu strukturu studenata (br. 1 od 22. III 1966).

Posljednji podatak o radu Društva potječe iz mjeseca rujna 1968. Na skupštini Saveza udruženja univerzitetskih nastavnika i drugih naučnih radnika zaključeno je da treba poduprijeti nastojanja da se u visokoškolskim ustanovama izgradi i afirmira adekvatan samoupravni mehanizam. Dotadašnja praksa je pokazala da su se na Sveučilište mehanički primjenjivala institucionalna rješenja iz nekih drugih oblasti društvenog života. Savez smatra da treba podržati prijedloge za aktivnije uključivanje studenata u život i rad visokoškolskih ustanova. Savez i učlanjena društva angažirat će se još više nego dotad u svim akcijama koje se poduzimaju radi racionalizacije mreže visokoškolskih ustanova (br. 1 od rujna 1968).

Predsjednici Društva sveučilišnih nastavnika bili su:

1. dr Stjepan Pataki, profesor Filozofskog fakulteta, Zagreb, od 1951. do 1953;
2. dr Marijan Horvat, profesor Pravnog fakulteta, Zagreb, od 1953. do 1955;
3. dr Teodor Varićak, profesor Veterinarskog fakulteta, Zagreb, od 1954. do 1957;
4. dr ing. Božo Težak, profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Zagreb, od 1957. do 1959;
5. dr Ljudevit Jonke, profesor Filozofskog fakulteta, Zagreb, od 1959. do 1960;
6. dr Aleksandar Goldštajn, profesor Pravnog fakulteta, Zagreb, od 1960. do 1964. (biran uzastopno dva puta za predsjednika);
7. dr ing. Ivan Jurković, profesor Tehnološkog fakulteta, Zagreb, od 1964. do 1965;
8. dr Pero Šimleša, profesor Filozofskog fakulteta, Zagreb, od 1965. do 1966;
9. dr ing. Hrvoje Požar, profesor Elektrotehničkog fakulteta, Zagreb, od 1966.

Od 1. ožujka 1960. do 28. veljače 1962. sjedište Saveza udruženja univerzitetskih nastavnika i drugih naučnih radnika Jugoslavije bilo je u Zagrebu. Predsjednik Saveza bio je dr Aleksandar Goldštajn, profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu, koji je po isteku mandata izabran za potpredsjednika Saveza.

Društvo je slalo svoje predstavnike i na kongrese International Association of University Professors and Lecturers: prof. dr Desider Julius prisustvovao je 1950. kongresu u Firenci, prof. dr Marijan Horvat 1954. kongresu tog Udruženja u Beču, prof. dr Teodor Varićak kongresima u Amsterdamu 1953. i Münchenu 1956, a prof. Aleksandar Goldštajn kongresima u Londonu 1961. i Istanbulu 1963.

Iz zapisnika sa sjednica Upravnog odbora, zapisnika godišnjih skupština i »Informacija« vidi se da je Društvo nastavnika Sveučilišta, visokih škola i suradnika naučnih ustanova smatralo svojim glavnim zadatkom rješavanje problema vezanih za život i rad Sveučilišta, a da je profesionalna pitanja stavljalo u drugi plan, pa i nerijetko zapostavljalo na štetu svoga članstva. Takav sadržaj rada Društva najbolje ilustrira stav sveučilišnih profesora i ostalih naučnih radnika na Sveučilištu.

Među preokupacijama Društva i njegovim stavovima vidi se da je Društvo inzistiralo na ovim stavovima: općenit položaj Sveučilišta (potreba modernizacije, povećanje financijskih sredstava i poboljšanje opreme); poboljšanje strukture nastavnog kadra, napose docenata i asistenata (poboljšanje socijalne strukture putem poboljšanja dohodaka); osnovna aktivnost sveučilišnih nastavnika treba da bude u okviru Sveučilišta na radnom mjestu (glavni izvor prihoda, prema tome, treba da bude radna organizacija u kojoj se oni nalaze); nedjeljivost nauke od visoke nastave; poboljšanje materijalnog položaja studenata; intenziviranje svih oblika povezivanja s inozemnim sveučilištima, a isto tako s domaćim sveučilištima odnosno fakultetima; jedinstveno sveučilište i određene ingerencije (napose kod potvrđivanja izbora profesora); poboljšanje metoda nastave; veća sredstva za naučni rad.

Društvo je poduzelo niz akcija i neko vrijeme uspijevalo da bude od nadležnih organa konzultirano o svim mjerama koje se poduzimaju u vezi sa Sveučilištem, visokim školstvom i organizacijom naučnog rada. Društvo je smatralo da je ono kompetentno da se izjašnjava kao reprezentant sveučilišnih nastavnika koji su gotovo svi učlanjeni u Društvu.

Društvo se zalagalo za jačanje samoupravnih odnosa na Sveučilištu, ali protiv shematizma i mehaničkog prenošenja oblika organizacije iz privrede, jer naučni rad i visoko školstvo imaju specifične probleme koji zahtijevaju poseban način reguliranja.

Smatrajući da je Sveučilište zajednica nastavnika i studenata, Društvo je niz akcija provodilo u zajednici sa studentskim organizacijama ili u korist studenata, jer u uspjehu studenata nastavnici vide i svoj uspjeh. Ali je Društvo nastojalo da nađe i zadovoljavajuće rješenje u raspodjeli funkcija i tereta koji proizlaze iz konstantnog elementa koji čine nastavnici i studenti.

Društvo je bilo kolektivno učlanjeno u sindikalnu organizaciju. Osnivanjem jedinstvene sindikalne organizacije Društvo je odlukom sindikalnih foruma ostalo izvan sindikalne organizacije, jer članstvo u njoj može biti samo individualno. Ta činjenica ne bi, sama po sebi, predstavljala smetnju za rad društva. Međutim, različiti organi, pa i sveučilišni, smatrali su sindikalnu organizaciju reprezentantom i sveučilišnih nastavnika i naučnih radnika, te je na taj način uloga Društva danas donekle umanjena. To, dakako, ne može biti načelno stanovište niti smetnja da Društvo i dalje igra važnu ulogu. Tvorci programa društvenog rada, nastavnici i drugi naučni radnici treba da taj program realiziraju, pa iz te potrebe proizlazi i to da njihova organizacija može i treba da uspješno zastupa njihove stavove. To je u skladu s potrebama i tradicijom ne samo kod nas, već i u svijetu.

Društvo je učlanjeno u Savez udruženja univerzitetskih nastavnika i drugih naučnih radnika Jugoslavije kojem je suosnivač, pa je i učestvovalo u izradi i realizaciji programa Saveza.

Jedan, ma kako letimičan, retrospektivni pogled na rad Društva pokazuje da je ono uvijek nalazilo sadržaj svoje aktivnosti. Osim spomenutih preokupacija zalagalo se za to da se politika u vezi s naučnim radom, visokokvalificiranim kadrovima i prosvjetom uopće koncipira na znanstvenoj osnovi i provodi koordinirano. S obzirom na dosta brzo osnivanje novih fakulteta i visokih škola Društvo je zastupalo mišljenje da se otvaranje visokih škola ne bi smjelo dopustiti dok nisu ispunjeni uvjeti za njihov normalan rad. Ono je, nadalje, inzistiralo na dugoročnoj kadrovskoj politici smatrajući da je prvenstveno niome uvjetovano stanovište prema potrebi osnivanja pojedinih visokih škola. Društvo je bilo podjednako aktivno prilikom »integracije« novoosnovanih visokih škola i fakulteta, kada je praksa posvjedočila ispravnost njegova stanovišta da tolik broj visokih škola djelomično nije bio potreban, a djelomično nije imao uvjeta za rad.

Društvo se također zauzimalo za to da Sveučilište dobije uvid u nastavne planove viših škola, kako bi moglo o njima davati svoje prijedloge i rad tih škola povezati s odgovarajućim fakultetima.

Društvo je, iako ne uvijek, bilo konzultirano prilikom predlaganja kandidata za rektora Sveučilišta, pa se pojavljivalo i kao predlagač na sveučilišnoj skupštini. Društvo je održavalo kontakte s društveno-političkim organizacijama, posredovalo u korist Sveučilišta i znanstvenog rada uopće, u prilog mlađih suradnika i za poboljšanje položaja studenata.

U toj ulozi, Društvo je prema fakultetskim i sveučilišnim organima imalo u izvjesnom smislu položaj »kabineta u sjenci«. Iako su fakulteti i visoke škole samoupravne ustanove i sami donose većinu svojih odluka, njihova je sloboda ograničena objektivnim uvjetima pod kojima rade. I dok su organi visokih škola i Sveučilišta tražili rješenja u okviru svojih funkcija, Društvo je nalazilo opravdanje za svoj rad u aktivnostima koje su bile usmjerene prema Sveučilištu i visokim školama, ali i izvan tog okvira – svuda gdje su se donosile odluke o Sveučilištu, fakultetima i visokim školama.

Stvaranjem jedinstvenog Sindikata radnika društvenih djelatnosti, po odluci sindikalnih foruma, Društvo nije više moglo da bude kolektivni član toga sindikata, pa su sveučilišni nastavnici i suradnici postali članovi ove opće sindikalne organizacije. Praksa je i ovdje pokazala da je Društvo ipak neophodno u životu Sveučilišta, jer je ono u stvari ostalo jedini predstavnik znanstvenih radnika i nastavnika. Nijedna druga organizacija nije tu problematiku uključila u svoju djelatnost. Društvo je postalo jedini koordinator i organizator u radu svih nastavnika i naučnih radnika, bez obzira da li se oni nalaze u okviru Sveučilišta ili u znanstvenim ustanovama izvan njega.